

THE BRITISH MUSEUM'DA BULUNAN XVII. YÜZYILA AİT TÜRKÇE BİR TA'BİR-NÂME

Dr. Öğr. Üye. Gülşah Gaye FİDAN¹

ÖZ

Tarih boyunca insanoğlunun gaybı bilme arzusu, onu çeşitli arayışlara sevk etmiş; bu bilinmezliğe duyulan merakı giderme araçlarından biri olarak da rüya ta'birleri kullanılmıştır. İnsanlar rüyada gördüklerinin ne anlama geldiğini merak etmiş, görülen motiflerin geleceğe dair ipuçları ve gizli anlamlar barındırdıklarına inandıkları için rüya ta'birlerine sıkça başvurmuşlardır. Rüyada görülen şeylerin ne anlama geldiğini açıklayan ilm-i ta'bir, rüyaları yorumlayanlara ise muabbir denilmiştir. Bu türde kaleme alınan eserlere ise "ta'bir-nâme, ta'birât-ı vukûât, ta'bîrât-ı rüyâ, rü'yâ-nâme, vâkıa-nâme, segir-nâme, güzâriş-nâme" gibi isimler verilmiştir.

Rüya insanlık tarihi boyunca var olan bir olgudur. Eski medeniyetlere bakıldığında daha M.Ö. 5000'li yıllarda Asurlulara ait rüya ta'biri metinleri bulunduğu görülmektedir. Türk kültüründe ise rüya ve ta'bir hem İslamiyet öncesi hem de sonrası dönemde önemli bir yere sahiptir. Rüya motifi, Uygur Türeyiş, Oğuz Kağan ve Dede Korkut destanlarında dikkat çekici bir öğe olarak yer almakta, Kutadgu Bilig'de ise rüya tabileriyle ilgili müstakil bir bölüm bulunmaktadır. Klasik Türk edebiyatında ta'bir-nâmelerin çoğu Arapça ve Farsçadan tercümedir. Kütüphanelerde mevcut olan ta'bir-nâme nüshaları tarandığında bu tür eserlerin XIV. yüzyıldan itibaren kaleme alındığı görülmektedir.

Bu çalışmada ise The British Museum'da bulunan Harl. 5450/9'da kayıtlı olan mecmua içerisinde yer alan bir ta'bir-nâme hakkında bilgi verilmiştir. Mecmuanın 23b-26a varakları arasında yer alan eserin yapısı ve muhtevası incelenmiş ve metnin çeviri yazısına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rüya, Ta'bir-nâme, İnceleme, Çeviri yazı, Tıpkıbasım.

A TURKISH DREAM INTERPRETATION BOOK IN THE BRITISH MUSEUM

BELONGS TO XVII. CENTURY

ABSTRACT

Throughout history, the desire of human beings to know the unknown has led him to seek out a variety of things; dream interpretation was used as one of the tools for satisfy the curiosity about this unknown. People wondered about the meaning of what they saw in the dream; dream patterns are frequently used because they believe that the patterns which were seen in the dreams contain clues about the future and hidden meanings. Ilm-i ta'bir describes the meaning of the things seen in the dream and muabbir describes the interpreters of the dreams. Works written in this genre also called as "ta'bir-nâme, ta'birât-ı vukûât, ta'bîrât-ı rüyâ, rü'yâ-nâme, vâkıa-nâme, segir-nâme, güzâriş-nâme".

¹ Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gozturk@gantep.edu.tr, Orcid Id: 0000-0001-5437-7565

The dream is a phenomenon that exists throughout human history. When the ancient civilizations were examined, it is seen that there are dream interpretation texts belonging to Assyrians in B.C. 5000 years. In Turkish culture, dream and interpretation have an important place both before and after Islam. The dream pattern is a noteworthy element in Uygur Türeyiş, Oğuz Kağan and Dede Korkut epics, and also in Kutadgu Bilig, there is a separate section about dream interpretation. Most of the dream interpretation books in classical Turkish literature are in Arabic and Persian translations. When the copies of the dream interpretation book which are present in the libraries are scanned, it is seen that such works have been written from the 19th century.

In this study, information is given about a dream interpretation book in a journal which is registered under the Harl. 5450/9 in The British Museum. The structure and content of the work in the 23b-26asheetsof the magazine were examined and the translation of the text was included.

Keywords: Dream, Dream Interpretation Book, Textual Analysis, Translated Text, Facsimile.

1.Giriş

Rüya kelimesi, sözlükte “görmek” anlamına gelen Arapça “rü’yet” kökünden türemiştir ve “uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü ifade etmektedir”(Çelebi 2008:306). Arapça “abr” kökünden türeyen “ta’bir” ise kelime olarak “ifade, beyan, bir mana ifade eden söz, cümle, terkip” (Şemseddin Sami 2015:1158) anlamlarına gelmektedir. Rüyada görülenlerin ne anlama geldiğini açıklayan ilme “ilm-i ta’bir”, rüyaları yorumlayanlara ise “muabbir” denilmektedir. Bu türde kaleme alınan eserlere ise “ta’bir-nâme, ta’birât-ı vukûât, ta’birât-ı rüyâ, rü’yâ-nâme, vâkıa-nâme, segir-nâme, güzâriş-nâme”(Gökyay-Coşkun 2010: 331) gibi isimler verilmiştir.

Rüya insanlık tarihi boyunca var olan bir olgudur. Eski medeniyetlere bakıldığında Milattan önce beş bininci yıllarda Asurlulara ait rüya ta’biri metinleri bulunduğu görülmektedir (Çelebi 2008:306). Rüya ve rüya ta’birlerine bakış her milletin manevi yapısına göre değişiklikler göstermektedir. Örneğin; rüyayı Mısırlılar, Tanrı’dan gelen kutsal bir mesaj olarak görürlerken Çinliler, rüyanın görülmesiyle ilgili fiziki ve astrolojik faktörleri göz önünde bulunduruydular. Antik Yunan’da ise rüya esnasında ruhun vücudu terk ettiğine ve Tanrılarla görüştüğüne inanılmaktaydı. Roma Döneminde de rüyalara önem verilmiş; M.Ö. 2. yüzyılda tanınmış Romalıların birçoğunun rüyaları yazıya geçirilmiştir. Hindistan’da ise M.Ö. 1500 yıllarına dayanan veda’larda rüya listeleri bulunmaktaydı (Yılmaz-Çetin 2007: 1067).

Bütün diğer Semavî dinlerde olduğu gibi İslamiyet’te de rüyaya büyük yer verildiği görülmektedir. İslam âlimleri rüyayı uykuda ruhun, manalar âlemini bir anlık görüşü olarak düşünmekte, dolayısıyla rüyayı ruhânî bir olay olarak görmektedirler(Çelebi 2008:307). İslam literatüründe “Rahmânî”, “Şeytânî” ve “Nefsânî” olmak üzere üç çeşit rüyadan bahsedilmektedir:

1. Rahmânî rüya: Hz. Peygamber tarafından görülen bu tür rüyalar,rüyâ-yı sâdika, rüyâ-yı sâliha olarak da bilinmektedir. İnsanın metafizik âlemle olan ilişkisi neticesinde o âlemden aldığı müjdeleyici bilgi ve işaretler olarak açıklanmaktadır.

2. Şeytânî rüya: Batıl kabul edilen bu tür rüyalar, şeytânın aldatma, vesvese ve korkutmaları sonucu görülen rüyalardır ve itibar edilmemelidir.

3. Nefsânî rüya: Nefsin hayal ve kuruntularının yansıması olan bu tür rüyalar, günlük uğraşlar ve uyku esnasındaki dış etkilere ilişkin rüyalar (Çelebi 2008: 307).

İslâmiyet'te ayet ve hadislerle geniş yer bulan rüya kavramı tasavvufun önemli bir konusu ve bilgi kaynağı olmuş, mutasavvıflarca da ilgi görmüştür. "Peygamberlerin gördüğü rüyalar vahiy; takvâ sahibi müminlerle velîlerin gördüğü rüyalar ilham mahiyetindedir"(Uludağ 2008: 309). Tasavvufî hayatta mârifet, hikmet, vaaz, irşad, uyarı gibi bazı hususların kaynağı niteliğinde olan rüyada, pek çok dîni ve ahlakî hakikate vakıf olunmuştur. Birçok tasavvuf ehli, hayatını ve davranışlarını gördüğü rüyaya göre şekillendirmiştir. Seyr ü sülûkün bir parçası olarak görülen rüya, sâlikin eğitiminde müride yardımcı olmaktadır. Ayrıca sâlikin gördüğü rüyalar katettiği manevi mertebenin de bir göstergesidir (Uludağ 2008: 309-310).

İnsanoğlunun tarih boyunca bilinmezliğe duyduğu merakı gidermek için bir vasıta olarak gördüğü rüya tabirleri, İslam medeniyetinde de önemli bir yere sahip olmuştur. Rüya ile gerçek hayat arasında kurulan bağı anlatmak, rüyada geleceğe dair verildiğine inanılan ipuçlarını insanlara açıklamak için Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere pek çok ta'bir-nâme kaleme alınmıştır.

2. Türkçe Ta'bir-nâmeler

Türk kültüründe rüya ve ta'bir hem İslamiyet öncesi hem de sonrası dönemde önemli bir yere sahiptir. *Uygur Türeyiş, Oğuz Kağan ve Dede Korkut* destanlarında rüya önemli bir öge olarak yer almaktadır. *Kutadgu Bilig*'de ise rüya ta'birleriyle ilgili müstakil bir bölüm bulunmaktadır. Türk edebiyatında ta'bir-nâmelerin çoğu Arapça ve Farsçadan tercümedir. İbn Sîrîn ve Ca'fer Sâdık'ın ta'bir-nâmeleri Türkçeye ilk çevrilenlerdir (Gökyay-Coşkun 2010: 332). Türk Edebiyatında ta'bir-nâmelerin XIV. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlandığı görülmektedir. Kataloglara göre istinsah tarihi belli olan en eski eser, M.1496'da kaleme alınan *Müşkil-Güşâ*²'dir. İstinsah tarihi belli olmayan ancak sunulduğu kişi gözönüne alındığında en eski eser olarak kabul edilen ise tahminen M.1380 yılı civarında kaleme alınan Muhammed İbni Aliyyi'l-Hüseyn'in *Kitabu't-ta'birâtıdır* (Balaban 2014:117).

Ta'bir-nâmeler genel olarak sade bir dille kaleme alınmışlardır ve iki bölümden oluşmaktadırlar. Birinci bölümde "İslam'da rüyanın yeri, rüya çeşitleri, ta'birin yapılacağı vakitler ve şartları, kimlerin rüyalarının daha makbul olacağı gibi ön bilgiler" (Gökyay-Coşkun 2010:332) yer alırken; ikinci bölümde rüyalarda görülen motiflerin ne anlama geldiği anlatılmaktadır. Ta'bir-nâmelerin sonunda ise bir fal çeşidi sayılabilecek segir-nâme veya ihlac-nâme gibi bölümler yer alabilmektedir. Mecmualarda ve cönklerdeki yer alan küçük hacimli ta'bir-nâmelerde ise giriş bölümü olmaksızın doğrudan rüya ta'birine geçilir (Gökyay-Coşkun 2010:332). Türk edebiyatında ta'bir-nâmelerine verilen önem kütüphanelerdeki yazma nüshaların sayısından anlaşılmaktadır. Kütüphanelerimizde bir kısmı müstakil bir eser mahiyetinde bir kısmı ise mecmualar içerisinde yer alan pek çok Türkçe ta'bir-nâme bulunmaktadır³.

Bu çalışmada ise daha önce varlığı tespit edilmemiş olan The British Museum'da bulunan Harl. 5450/9'da kayıtlı mecmua içerisinde yer alan bir ta'bir-nâmenin muhtevası üzerinde durulacak ve çeviri yazılı metni verilecektir.

² Bu tabir-nâme üzerine H. Eminoğlu (2003) tarafından doktora çalışması yapılmıştır.

³ A. Balaban bu çalışmada kütüphanelerimizde kayıtlı toplam yüz altı tabir-nâme bulunduğunu belirtmiş ve bunların kısaca tanımlarını yapmıştır. Bkz. Balaban (2014).

3. Nüsha Tavsifi

The British Museum'da Harl. 5450/9'da kayıtlı olan mecmuanın müstensihî bilinmemektedir. 1659'da istinsah edilmiştir. Charles, (1888: 232-233) yazmanın 17.8 x 10.1 cm boyutlarında olduğunu belirtmektedir ancak cildi ve kâğıdı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 189 varaktan meydana gelen mecmuanın her sayfasında muhtelif satır sayısı bulunmaktadır. Yazı ta'liktir.

Baş: Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Elhâmdü'lilâhi'l-lezi ce'ale's-salâti imâmü'd-dîn ve's-salâtü ve's-selâm

Son: aydır yâ Cebrâ'il biz geldik. Cebrâ'il aytdı yeriñ göğüñ fâhri Muhammed Mustafâ'yı beklemeye geldim diyüp; kâfirler geçti gitti.

Mecmuânın 1b-23a varakları arasında çeşitli dinî şiir ve hikâyeler, 23b-26a varakları arasında bir ta'bir-nâme, 26b-84a varakları arasında çeşitli kıssalar ve küçük mesnevîler, 84b-144a varakları arasında Kitâb-ı Sindbâd⁴, 144b-160b varakları arasında Deccâl ile ilgili bir hikâye ve 161a-189a varakları arasında peygamberlerin hayatları ile ilgili çeşitli kıssalar bulunmaktadır.

4. Ta'bir-nâmenin Muhtevâsı

XVII. yüzyıla ait bir mecmua içerisinde yer alan bu küçük hacimli ta'bir-nâmenin müstensihî bilinmemektedir. Mensur olarak kaleme alınmış olan bu eserin dili oldukça sadedir Sade nesrin en belirgin özelliklerinden biri Farsça ve Arapça tamlamaların azlığı ve kısalığıdır. Söz konusu metin içerisinde yalnızca bir yerde Farsça tamlama bulunmaktadır:

ve genel temayüle uygun olarak iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Hz. Muhammed'in sahabelerle otururken rüya ta'birlerinden sual olunması üzerine, Cebrâ'il'in kendisine bir ta'bir-nâme getirdiğini ve Allah'ın görülen rüyaların hayır mı şer mi olduğunu bu ta'bir-nâmeye bakarak tespit edilmesini buyurduğunu anlatan kısa bir giriş bulunmaktadır. Daha sonra rüyaların ayın hangi gecesinde görülürse ne anlama geleceğiyle ilgili bilgi verilmektedir:

1. Gece	Üçünden sonra çok sevinmeye hükmeder	16.Gece	Bir dost yüzünden kaygılanmaya hükmeder.
2. Gece	Üçünden sonra çok sevinmeye hükmeder	17.Gece	Nimeti ve rahatı müjdeler.
3. Gece	Sefere delalet eder. Sadaka vermek gerekir.	18.Gece	Mutluluk ve sevinci müjdeler.
4. Gece	Çok nimet, çok mal ve rahata hükmeder.	19.Gece	Yaramazdır. Seferden emin olmak için sadaka vermek gerekir
5. Gece	Sefere ve mala hükmeder.	20.Gece	Rüyayı gören beyler, padişahlar ile dost olur.
6. Gece	Rahata ve nimete, mutluluğa hükmeder.	21.Gece	İyidir, mutlu olur.

⁴ Bu mecmua içerisinde yer alan Kitâb-ı Sindbâd adlı eser ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Fidan, (2013).

7. Gece	Kavgaya ve sıkıntıya hükmeder.	22.Gece	Korkuludur, sakınmak gerekir.
8. Gece	Gaipten bir habere ve ondan dolayı sevinmeye hükmeder.	23.Gece	Hayır işe ve perişan olmasına hükmeder
9. Gece	Düşmanın helak olacağına, düş sahibinin mutlu olacağına hükmeder.	24.Gece	Gayet mübarektir, azizliğe hükmeder.
10.Gece	Nimeti müjdeler.	25.Gece	Gayet iyidir, mutluluğa hükmeder.
11.Gece	Mutluluğa hükmeder.	26.Gece	Hayırlı ve mübarektir.
12.Gece	İyi değildir. Sadaka vermek gerekir.	27.Gece	Gördüğü gibidir.
13.Gece	Belayı savmak için sadaka vermek gerekir.	28.Gece	Kaygıdır ama şerrinden def olur.
14.Gece	Bir aydan sonra çok sevinmeye hükmeder.	29.Gece	Mutlu olup muradına ereceğinin müjdesidir.
15.Gece	Hayırlı bir haber duyup çok sevinmektir.	30.Gece	Mutlu olup muradına ereceğinin müjdesidir.

Ta'bir-nâmenin ikinci bölümünde ise rüyalarda görülen motiflerin ne anlama geldiği belirtilmektedir. Bu motifler, tabiat ve tabiat olayları ile ilgili olanlar, ateşle ilgili olanlar, su ile ilgili olanlar, zahire ile ilgili olanlar, uçmak ve gökyüzü ile ilgili olanlar olmak üzere beş grupta verilmektedir:

Tabiat ve tabiat olayları ile ilgili olan rüya motifleri

Yağmur görse	Devlet ve nusrettir
Kuzey rüzgârının estiğini görse	Kaygıdan kurtula, nimet çok ola
Kuzey rüzgârının arkasından estiğini görse	Sıkıntıdan kurtula, iyi haber işite
Kar görse	Helal nimet kazana
Karla dolu yağdığını görse	Çok mal sahibi ola
Gök gürültüsü, yıldırım, rüzgâr, yağmur ve karanlığı hep birlikte görse	O vilayete kızıllık, veba ve ani ölüm gele
Buluta bindiğini görse	Padişah ola, bu dünyadaki muradına ere
Bulutun parçalandığını görse	Hikmet ilmi öğren
Ak duman görse	Kaygılı ola
Düğün görse veya düğenden su içtiğini görse	Bu dünyadaki bütün muratlarına ere ve eline hazır mal gele
Aydınlık görse	İşi açıla

Karanlıktan çıktığını görse	Sıkıntıdan kurtula
-----------------------------	--------------------

Ateşle ilgili olan rüya motifleri

Ateşte tuttuğunu görse	Sıkıntıdan kurtula ve beyden iyilik bula
Çakmağın ateş gibi çıktığını görse	Korktuğu şeylerden emin ola, işi yürüye
Ateş yaktığını görse	Eline mal geçse
Ateş yandığını görse	Öksüz malı yiye
Ateşte nesne pişirdiğini görse	Güzel sözler duya
Bulunduğu yerde ateş görse	Korktuğuna uğraya
Evine ateş düşse	Musibete uğraya ve haram mal yiye
Kendisini ateşle taşıdığını görse	Malının zekâtını vermemiştir, ahiret azabını göre
Kendini ateş içinde görse	Sultandan sıkıntı değe
Elinde mum görse	Güzel yüzlü kadın ala
Eğer elinde mum gören kadınsa	Ere vara
Eğer elinde mum gören Beyse	Beyliđi arta
Eğer elinde mum gören Bezirgân ise	Kâr ide

Su ile ilgili olan rüya motifleri

Deniz ve dereye balık tutsa	Nimettir
Denizden acı su içse	Kul eline gire
Akar sudan duru su içse	Maksadına erişse, helal mal kazana
Akar çay görse	Hacc'a gide
Duru suya düştüğünü görse	Nimete gark ola
Bulanık suya düştüğünü görse	Haram mal eline gire
Havuz görse	Maldır ve âlim ola
Havuzdan su içse	Yüce ve dindar ola
Büyük bir ırmaktan gusl kılmak isteyip kılamasa	Ecel yakınlaşmış ola

Kendini gemi içinde görse	Sıkıntidan kurtula
Geminin kuru yerde durduğunu görse	Sıkıntidan kurtula, işi yüce ola. Bunu gören mansıbdan azl edilmiş ise yeniden mansıb bula ve oğlu ola
Kuyu görse	Hile ve aldatmaca ola
Kuyuya düştüğünü görse	Sakinmak gerekir, düşman hilesine düşe,
Kuyudan su çekip içse	Ulu bir menfaat göre
Kuyudan çektiği suda yüzse	Sıkıntidan kurtula
Köprüden geçtiğini görse	Sıkıntidan kurtula. Köprü kerametten ise ulu bir kişiden fayda göre

Zahire ile ilgili olan rüya motifleri

Zahire görse	Menfaat ve rahat ola
Nohut, buğday ve arpa alıp satmak	Kahırlıktır
Zahireyi döğülmüş görse	Ucuzluk ola
Zahireyi çuvalda veya küpte görse	Kahırlık ola
Zahireyi halka yemek olarak verdiği görse	Nimeti arta
Zahireyi kendinin aldığı veya ölçtüğünü görse	Kahırlıktır
Buğday görse	Helal maldır
Arpa, mercimek ve nohud görse	Nimettir
Un görse	Rızıktır ve kolaylıkla hasıl ola

Uçmak ve gökyüzü ile ilgili olan rüya motifleri

Sol yanında uçmak	Hayırdır
Uçup ulu bir ağaca konmak	Ulu bir kişiden nimet ve muhabbet görmektir
Uçup göğe çıkmak geri dönmek	Tövbe etsin ki eceli yaklaşmıştır
Göğe çıkıp selametle geri indiğini görmek	Devlet ve saadettir
Uçarken aşağı düştüğünü görse	Karısını boşaya
Gök kapısını açık görse	Rahmettir

Nerrad oynamak

Tanrı Teâlâ'dan uzaklaşmaktır.

5. Ta'bir-nâme metni

Hezâ Ta'bir-nâme

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm

23b (1) Rivâyetdür resûl hazretinden (as) aydur bir gün şahâbeler ile otururken (2) düş ta'birinden su'âl olundu. Hemân Cebrâ'il (as) geldi. Aytdi yâ Muhammed (3) Allâh te'âlâ saña selâm kıldı ve bu ta'bir-nâme-i yâdigârı gönderdi emşile (4) bildirdi. Ve her ne zamânda ki düş görülürse eger hayr eger şer her ne vâkı' (5) olursa bu ta'bir nazar eyleyüp göreler. Ammâ şart budur ki her kanğı (6) günün ve gicesin görürler ise bu ta'bir nazar eyleyüp göreler tâ ki (7) .....⁵ olmayup râst göreler. Bir ay otuz gündür ve bir ay yigirmi dokuz (8) gündür ve her ayda günleri hesâb idüp göreler düşlerin ta'bir idüp (9) vâkı' olan 1. meşelâ her ayıñ evvel gicesinde vâkı' olan düş (10) üçünden soñra 'azîm sevinmege hüküm ider. 2. İkinci gicede vâkı' olan düş (11) üçünden soñra muqarrerdür 3. Üçüncü gicede vâkı' olan düş sefere hüküm (12) ider ve şadağa virmek gerek. 4. Dördüncü gicede vâkı' olan düş çok ni'met (13) ve çok mâl ve râhata hüküm ider. 5. Gicede vâkı' olan düş sefere (14) ve mâla hüküm ider ve murâdı hâşıl olur. 6. Altıncı gicede vâkı' olan düş (15) râhata ve ni'mete ve şadlığa hüküm ider. 7. Yedinci gicede vâkı' olan düş (16) gavğaya vü guşşaya hüküm ider şakınmak gerekdür. 8. Sekizinci gicede vâkı' olan (17) düş bir gâ'ibden yâr gele ve anıñ sebebinden sevinmege hüküm ider. 9. Tokuzuncu (18) gicede vâkı' olan düş düşmâni helâk ola düş şâhibi şad u hurrem ola **24a** (1) 10. Onuncu gicede vâkı' olan düş beşâretdür ni'met bula. 11. On birinci (2) gicede vâkı' olan düş şadlığa hüküm ider. 12. On ikinci gicede vâkı' olan (3) düş eyü degüldür şadağa virmek gerek a'lâdır. 13. On üçüncü gicede vâkı' olan (4) düş şadağa virmek gerek belâ şavula 14. On dördüncü gicede vâkı' olan (5) düş bir aydan soñra 'azîm sevinmekdür. 15. On beşinci gicede görülen düş (6) bir hayr haber işidüp beğâyet şad ola. 16. On altıncı gicede vâkı' olan düş (7) bir dost ucından kaygılana. 17. On yedinci gicede vâkı' olan düş (8) beşâretdür ki ni'mete ve rahâta hüküm ider. 18. On sekizinci gicedevâkı' olan (9) düş beşâretdür ki şad ola ve sevine. 19. On tokuzuncu gicede vâkı' olan (10) düş yaramazdur şadağa virmek gerekdür seferinden emîn ola. 20. Yigirminci gicede vâkı' (11) olan düş kendi kuvveti üzerine hüküm ider. 21. Yigirmi birinci gicede vâkı' (12) olan düş begler pâdişâhlar ile dost ola. 22. Yigirmi ikinci gicede (13) vâkı' olan düşa'lâdur şad ola. 23. Yigirmi üçüncü gicede vâkı' olan (14) düş korçuludur hazer gerekdür. 24. Yigirmi dördüncü gicede vâkı' olan (15) düş hayr işi ve perîşân olmasına hüküm ider. 25. Yigirmi beşinci gicede vâkı' (16) olan düş gâyet mübarekdür 'azîzliğa hüküm ider 26. Yigirmi altıncı gicede (17) vâkı' olan düş gâyet eyüdür şad u hurrem olmağa hüküm ider. 27. Yigirmi (18) yedinci gicede vâkı' olan düş hayr ü mübarekdür. 28. Yigirmi sekizinci (19) gicede vâkı' olan düş hemân gördüğü gibidür. 29. Yigirmi tokuzuncu **24b** (1) gicede vâkı' olan düş kaygudur ammâ şerrinden def olur (2) 30. Otuzuncu gicede vâkı' olan düş beşâretdür ki şad olup (3) murâdı hâşıl ola. Bâde'llâhu te'âlâ allâhu â'lem bi's-şevâb (4) bir kişi düşünde yağmur görse devlet ü nuşretdür. Eger (5) düşünde şimâl yeli eser görse kaygudan kurtula ni'met çok ola. (6)

⁵ Silik, okunmuyor.

Eger arķun arķun eser görse cümle ğuşşadan ķurtula eyü haberler işide. (7) Eger düşünde qar yağar görse helāl ni‘met eline gire ve qarlar (8) tolu yağar görse çok māl eline gire. Eger düşünde gök (9) gürlemek ve yıldırım ve yil ve yağmur ve ķarañuluk cümlesin-ile görse (10) ol vilāyete üç nesne gele kızzılık müfāce ve t̄ā‘ün ölümü gele. Her kim (11) düşünde buluda bine pādīşāh ola daħı bu cihānda ne murādı var ise (12) hāşıl ola. Eger bir pāre bulud pārelene görse ‘ilm-i hikmet öğrenmekdür. (13) Eger aķ tuman görse yāhūd düğenden şu içse kayğulı ola (14) ve her kim düşünde düğen görse yā düğenden şu içse sultānlık bula bu cihānda (15) cümle murādına iriše hāzır māl eline gire. Eger düşünde aydınlık görse (16) dīni erenine bağlu işi açıla. Eger ķarañuluktan taşra gelse ğuşşadan ķurtula (17) Eger od görse dutuşsa ğuşşadan ķurtula ve daħı begden **25a** (1) ve aña yakın kişilerden iyilik bula. Eger görse kim çakmak od gibi çakar (2) kırđıđı nesnelere emīn ola ve işi yürüye. Eger düşde (3) görse od yandırur māl eline gire. Eger görse od yanar öksüz (4) mālın yiye. Eger görse odda nesne pişirür hoş sözler işide. (5) Eger kendini bir yerde görse anda od var kırđıđına yetiše. (6) Eger görse evine od düşe kıtı muşibete uğraya ve harām māl (7) yiye. Ve eger görse kendüzini odla tağlar mālınıñ zekātın virmemiş (8) āhıret ‘azābın göre. Eger kendüzün od içre görse sultāndan (9) ğuşşa dege. Eger düşünde çerāđ yā şem‘ görse elinde hūb (10) yüzü ‘avrat ala. Eger bu düşi gören ‘avrat ise ere vara (11) ve eger begse begligi arta bāzırgān ise aşşı ire. Eger deñiz ve dere görse balık tıttup ni‘metdür. Eger deñizden şu içse ol (12) şu acı olsa bir ķul eline gire. Eger düşünde aķar şudan (13) içse ol şu tıttu olsa maķşūdına iriše daħı māl ni‘met bula. (14) Eger kendi şu içinde görse kayğudan ķurtula (15) ve eger aķar şudan olsa helāl māl eline gire. Eger aķar çay (16) görse Hacc’a vara. Eger görse kim kendi şuya düşmüş (17) ğarķ olur ol şu tıttu ise ni‘mete ğarķ ola. Eger bulanık (18) ise harām māl eline gire. Eger düşünde havuz **25b** (1) görse māl dur daħı ‘ālim ola. Eger havuzdan şu içse ol kişi (2) bālā vü dindār ola. Eger görse Ceyhūn’dan yāhūd bir büyük ırmağdan (3) ğuşl kılmāđa kışd eylese daħı kılmāsabi-‘ilmü’l-ğaybu’llāh ecel yakın (4) gelmiş ola veyāhūd kendiyi gemi içinde görse ol geminin terkinde (5) binse ğuşşadan ķurtula ol gemi kıru yerde tıttur görse ol kişi (6) tıttur ğuşşadan ķurtula işi yüce ola. Ve eger manşıbdan (7) ma‘zül olmuş kişi ise yine manşıb bula ve daħı oğlı ola (8) ve eger düşünde kıyuyu görse ‘ilmde riyālıķdır ve daħı mekr (ü) (9) hīledür eger görse kıyuya düşer o da mekr (ü) hīledür düşmān mekrüne (10) düşer şaķınmak gerek. Eger kıyudan şu çekse içse bir ulu (11) menfa‘at göre. Eger ol şuyla yüzse cümle ğuşşadan ķurtula. (12) Eger görse kim bir köpriden geçse deñli ğuşşadan emīn ola. Eger görse kim (13) ol köpri kerāmetden bir ulu kişiden fā’ide göre. Ve vallāhu te‘ālā (14) *ve’l-ķanāfiri’l-muķantarati mine’z-zehebi ve’l-fığdati.*⁶ Eger düşde zahıre (15) görmek menfa‘at ve rāhat ola. Düşde buğday ve nohūd (16) görmek ve mercimek görmek ve anı almak şatmak ammā bir kişi düşünde (17) nohūd ve buğday ve arpa alur veyāhūd şatar görse ķahrlıķ ola. (18) Eger görse kim döğülmüş ucuzluk ola. Eger çuvalda **26a**(1) veyāhūd küpde görse ķahrlıķ ola. Eger düşde görse kim halka (2) ta‘ām virür ni‘met firāvān ola. Eger kendini alur görse veyāhūd (3) ölçe görse ķahrlıđa delīldür. Ammā düşde buğdayı görmek helāl (4) māl rızıķdur velākim rahmetle hāşıl ola ve daħı arpa ve mercimek ve nohūd (5) deñlisi māl ni‘metdür ki nağil hāşıl olur ammā düşünde un görmek (6) rızıķdur kim āsānlık ile hāşıl olur. Düşinde uçmak ve göge çıkmak (7) ve düşmek ve havāda köşķ ve eve yapmak eger görse kim şol yanında (8)

⁶ Āl-i İmrān/14: “Yığın yığın biriktirilmiş altın ve ğümüş.”

uçardı hayrdur illā ezrāk ammā görse kim uçdı bir ulu ağaca (8) kondı bir ulu kişiden ni‘met ü muhabbet bula. Eger görse kim uçdı (9) göge çıkdı dahı gelmedi tövbe kıla kim *lā-ya‘lemü’l-gaybe illallāh*⁷ eceli (10) yakın gelmiş ola. Eger görse kim selāmet geri geldi devlet (11) ü sa‘ādet bula. Eger görse kim uçarken aşğa düşdi ol (12) kişi ‘avratın boşaya. Eger görse kim gök kapısı (13) açık rahmet ola. Eger düşde nerrad oynamak Tañrı te‘ālādan (13) çıkmak ola.

6. Sonuç

Rüyalar ve rüya ta‘birleri insanoğlunun hayatında önemli bir yer tutmuş, en eski medeniyetlerden günümüze kadar hep araştırma konusunu olmuştur. Bu konuda binlerce yıl öncesine ait belgeler bulunmakla birlikte rüya, bütün semavi dinlerde ve özellikle tasavvufta da önemli bir yere sahip olmuştur. Türk kültüründe de İslamiyet öncesi ve sonrası dönemlerde rüyaların önemli birer motif olarak kullanıldığı görülmektedir. Türk edebiyatında ta‘bir-nâmeler genel olarak Arapça ve Farsçadan tercüme eserlerdir. İlk olarak XIV. yüzyılda örneklerine rastladığımız ta‘bir-nâmelerin kültürümüzdeki önemi kütüphanelerde bulunan yazma nüshaların çokluğundan anlaşılmaktadır. Gerek kullanılan sade dille dönemin Türkçesi hakkında bilgi vermeleri gerekse muhteva açısından kültürel öğeler taşımaları, ta‘bir-nâmelerin önemini göstermektedir.

Bu çalışmada ise daha önce varlığı tespit edilmemiş olan The British Museum’da bulunan Harl. 5450/9’da kayıtlı mecmua içerisinde yer alan bir ta‘bir-nâme tanıtılmıştır. XVII. yüzyıla ait olan ve müstensihî bilinmeyen bu eserin muhtevası hakkında bilgi verilmiştir. Küçük hacimli bir ta‘bir-nâme olan eser, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde rüyaların ayın kaçınıcı gecesinde görüldüğünde ne olacağına dair bilgiler yer alırken ikinci bölümde rüyada görülen motiflerin ne anlama geldiği açıklanmaktadır. Bu motifler, tabiat ve tabiat olayları ile ilgili olanlar, ateşle ilgili olanlar, su ile ilgili olanlar, zahire ile ilgili olanlar, uçmak ve gökyüzü ile ilgili olanlar olmak üzere beş gruptan oluşmaktadır. Bu grupların her birinin içerikleri tablolar halinde gösterilmiştir. Son olarak da çalışmada eserin çeviri yazılı metni ve tıpkıbasımı verilmiştir.

KAYNAKLAR

BALABAN, Adem, (2014). “Türkçe Yazma Tabirnameler”, **Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi**, S. 9, s. 112-132.

ÇELEBİ, İlyas, (2008). “Rüya”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul: TDV Yayınları, XXXV, s. 306-309.

EMİNOĞLU, Hatice, (2003). **Müşkil-Güşâ-Tabir-nâme (Dil bilgisi-Metin-Dizin)**, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı.

FİDAN, Gülşah Gaye, (2013), **Türk Edebiyatında Sindbâdnâme Çevirileri: Tuhfetü’l-Ahyâr ve Kitâb-ı Sindbâd (İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Tıpkı Basım)**, Harvard: Harvard University Press: The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.

⁷ Neml/65: “Gaybı Allah’tan başkası bilemez.”

GÖKYAY, Orhan Şaik ve V. S. Çoşkun, (2010). "Tabir-nâme", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, , C. XXXIX, s.331-333.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli (2007). İstanbul: TDV Yayınları.

Rieu, Charles, (1888). *Cataloge of the Turkish Manuscripts in the British Museum*. London: Longmans&CO.

ŞEMSETTİN, Sami, (2015), *Kamus-ı Türkî*, (Haz. Paşa YAVUZARSLAN),Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tabir-nâme, The British Museum, Harl. 5450/9.

TÖREN, Hatice, (1997). "Tabir-nâme", *Türkiyat Mecmuası*, C. XX, s. 415-452.

ULUDAĞ, Süleyman, (2008). "Tasavvuf", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C.XXXV, s. 309-310.

YILMAZ, Kadriye ve K. ÇETİN, (2007). "Rüyalar ve Niyazî-i Mısırî'nin Ta'bîrâtü'l-Vâkı'ât Adlı Eserinde Rüyaların Dili", *Turkish Studies Internationall Perodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. II/IV, s. 1066-1076,

Tıpkıbasım

